

ARCHEION, T. CXX
WARSZAWA 2019
ISSN 0066-6041
e-ISSN 2658-1264

DOI 10.4467/26581264ARC.19.013.11822

BARTOSZ DRZEWIECKI

ORCID [0000-0002-1697-1114](https://orcid.org/0000-0002-1697-1114)

bartosz.drzewiecki@up.krakow.pl

(Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie)

ANNA PIECZKA

ORCID [0000-0002-5136-7975](https://orcid.org/0000-0002-5136-7975)

anna.pieczka@up.krakow.pl

(Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie)

WZMOCNIENIE ROLI NAUK O INFORMACJI W DYDAKTYCE ARCHIWISTYKI – PRÓBA OCENY FUNKCJONOWANIA KIERUNKU STUDIÓW INFOBROKERSTWO, ZARZĄDZANIE DOKUMENTACJĄ I ARCHIWISTYKA NA UNIWERSYTECIE PEDAGOGICZNYM W KRAKOWIE

Słowa kluczowe: archiwistyka, informatologia, dydaktyka, studia wyższe, Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie

Streszczenie

Od wielu lat trwa w Polsce dyskusja na temat ewolucji modelu kształcenia uniwersyteckiego w dziedzinie archiwistyki. Najpierw w klasycznym, opartym na historii, programie nauczania dostrzeżono konieczność podkreślenia roli zarządzania dokumentacją, a ostatnio – w związku z rozwojem społeczeństwa informacyjnego – coraz więcej mówi się o potrzebie zwiększenia w dydaktyce archiwistyki udziału nauk o informacji. Doświadczenia innych państw pokazują, że z powodzeniem kształcenie archiwistów można oprzeć na ośrodkach związanych z bibliotekoznawstwem i informatologią. Wychodząc naprzeciw potrzebom rynku pracy, Instytut Historii i Archiwistyki Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie prowadzi od 2014 r. studia licencjackie (a od 2017 r. magisterskie) z zakresu archiwistyki, główny ciężar kształcenia kładąc jednak na zarządzanie dokumentacją oraz w dość znacznym stopniu – jak na studia wciąż powiązane z ośrodkiem kształcenia historyków – na praktyczne zastosowanie nauk o informacji. W ten sposób powstał kierunek studiów o nazwie infobrokerstwo, zarządzanie dokumentacją i archiwistyka. Artykuł stanowi próbę oceny trafności podjętych kilka lat temu decyzji. Zawarto w nim omówienie programu realizowanych studiów, wśród oferowanych kursów wyodrębniając następujące bloki tematyczne: historyczny (dodatkowo wyeksponowano historię ustroju i administracji), archiwistyczny, informatologiczny oraz blok przedmiotów z zakresu zarządzania dokumentacją. Wnioski nasuwające się po zakończeniu dwóch pierwszych cykli kształcenia przedstawiono w centralnej części artykułu. Autorzy, opierając się na tych wnioskach, starają się obiektywnie wykazać zalety przyjętego rozwiązania, ale i wytknąć jego wady, prowadzące do częstych zmian programu studiów, a ostatecznie (w 2017 r.) również zmiany nazwy kierunku.

BARTOSZ DRZEWIECKI

ORCID [0000-0002-1697-1114](https://orcid.org/0000-0002-1697-1114)

bartosz.drzewiecki@up.krakow.pl

(Pedagogical University of Cracow)

ANNA PIECZKA

ORCID [0000-0002-5136-7975](https://orcid.org/0000-0002-5136-7975)

anna.pieczka@up.krakow.pl

(Pedagogical University of Cracow)

STRENGTHENING THE ROLE OF INFORMATION SCIENCE IN ARCHIVAL SCIENCE DIDACTICS – AN ATTEMPT OF EVALUATION OF INFORMATION BROKERING, RECORDS MANAGEMENT AND ARCHIVAL STUDIES MAJOR AT PEDAGOGICAL UNIVERSITY OF CRACOW

Keywords: archival science, information science, didactics, higher education, Pedagogical University of Cracow

Abstract

For many years there has been a discussion in Poland on the evolution of the model of university education in the field of archival science. First of all, a need was recognized in the classical, history-based curriculum to emphasize the role of documentation management, and more recently – in connection with the development of the information society – there has been more and more discussion about the need to increase the share of information science in the didactics of archival science. The experience of other countries shows that education of archivists can be successfully based on centres associated with library science and information science. In order to meet the needs of the labour market, the Institute of History and Archival Studies at the Pedagogical University of Cracow since 2014 has been offering bachelor's (and since 2017. master's) studies in the field of archival science, but the main emphasis of education is put on records management and to a fairly large extent – as for the studies that are still linked to the centre for educating historians – on the practical application of information sciences. Thus, a course of study called Information brokering, records management and archival studies was created. This article is an attempt to assess the relevance of decisions taken several years ago. It includes a discussion of the curriculum of the studies. Among the offered courses, following thematic blocks are distinguished: historical (with additional emphasis on the history of state system and administration), archival, information science, and a block of records management related subjects. The conclusions that emerged after the completion of the first two cycles of studies are presented in the central part of the article. Based on those conclusions, the authors try to objectively demonstrate the advantages of the adopted solution, but also to point out its shortcomings, leading to frequent changes in the curriculum, and ultimately (in 2017) also to change of the name of the major.

U progu nowego tysiąclecia jednym z głównych problemów nurtujących polskie środowisko dydaktyków archiwistyki skupionych wokół kilku przodujących w tej dziedzinie ośrodków akademickich była potrzeba reformy kształcenia przyszłych kadr archiwistów¹. Celem artykułu jest przedstawienie ewolucji koncepcji dydaktyki, co w niektórych wypadkach doprowadziło do podejścia interdyscyplinarnego. Jednym z jego efektów było utworzenie nowatorskiego w polskich warunkach kierunku studiów infobrokerstwo, zarządzanie dokumentacją i archiwistyka, prowadzonego na Uniwersytecie Pedagogicznym im. KEN w Krakowie. Główną podstawę źródłową artykułu stanowią programy studiów wyższych oraz zapis dyskursu naukowego dydaktyków archiwistyki pojawiającego się w publikacjach z ostatniego ćwierćwiecza.

To właśnie na przelomie XX i XXI w. kolejny raz powrócono do postulatu wydzielenia archiwistyki w osobny kierunek studiów, nie odcinając się jednak od historii, jej nauk pomocniczych oraz archiwów historycznych². Podkreślano wówczas potrzebę przesunięcia akcentów w programach studiów w kierunku zarządzania dokumentacją (w tym elektroniczną), a miejsce pracy zdecydowanej większości przyszłych absolwentów widziano w archiwach bieżących³. Efektem owych rozważań było przede wszystkim powstanie nowych kierunków studiów stacjonarnych – w miejsce specjalności w ramach studiów historycznych – m.in. w takich wiodących ośrodkach, jak Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu (archiwistyka i zarządzanie dokumentacją od roku akademickiego 2006/2007)⁴ czy Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie (archiwistyka i nowoczesne zarządzanie zapisami informacyjnymi od roku akademickiego 2012/2013)⁵.

¹ Dyskusje toczące się w l. 90. XX w. na forum międzynarodowym zmierzały przede wszystkim do odpowiedzi na pytanie czy dydaktyka archiwistyki powinna nadal opierać się na modelu tradycyjnym (historycznym), czy też rewolucja cyfrowa wymusi potrzebę kształcenia informatyków z przygotowaniem archiwistycznym. Zob.: H. Robótka, *Kształcenie archiwistów na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu*, [w:] *Archiwa polskie wobec wyzwań XXI wieku. Pamiętnik III Powszechnego Zjazdu Archiwistów Polskich, Toruń 2–4 września 1997*, t. 1, red. D. Nałęcz, Radom 1997, s. 85.

² K. Skupieński, *Dyskusja nad perspektywami kształcenia archiwistów na polskich uniwersytetach – stadium pytań czy odpowiedzi?*, „Archeion” 2003, t. 105, s. 23–25; W.K. Roman, *Zarządzanie dokumentacją jako kierunek/specjalność w szkołach wyższych w Polsce*, [w:] *Zarządzanie dokumentacją. Badania i dydaktyka*, Biblioteka Zarządcy Dokumentacji, t. 7, red. R. Degen i M. Jabłońska, Toruń 2016, s. 113–114.

³ W. Chorążyczewski, W. Kwiatkowska, *Koncepcja kierunku archiwistyki na uniwersytetach polskich*, [w:] *Archiwa i archiwiści w dobie społeczeństwa informacyjnego. Pamiętnik IV Powszechnego Zjazdu Archiwistów Polskich, Szczecin 12–13 września 2002 r.*, t. 1, red. D. Nałęcz, Toruń 2002, s. 384–385; W. Kwiatkowska, *O nowym kierunku „archiwistyka i zarządzanie dokumentacją” z perspektywy roku doświadczeń*, [w:] *Archiwa w nowoczesnym społeczeństwie. Pamiętnik V Zjazdu Archiwistów Polskich, Olsztyn 6–8 września 2007 r.*, red. J. Poraziński i K. Strykowski, Warszawa 2008, s. 395–409; K. Skupieński, op.cit., s. 25–28; D. Nałęcz, *Archiwistyka – nowa czy stara dyscyplina nauki?*, „Archeion” 2003, t. 105, s. 9–10.

⁴ W. Chorążyczewski, W. Kwiatkowska, *Powołanie specjalności „archiwistyka i zarządzanie dokumentacją” na UMK w kontekście prac nad utworzeniem osobnego kierunku studiów*, „Archeion” 2003, t. 105, s. 64–69.

⁵ K. Skupieński, op.cit., s. 35; K.W. Roman, op.cit., s. 126.

Pojawiły się wówczas głosy wyrażające potrzebę bardziej radykalnych zmian. Oprócz podnoszenia kwestii oczywistej konieczności wzmocnienia roli zarządzania dokumentacją w kształceniu archiwistów, zaczęto dostrzegać – wzorem państw zachodnich⁶ – nowe możliwości archiwistyki i archiwistów we współczesnym świecie podporządkowanym rosnącej wartości informacji. Najwyraźniej widać to we wspomnianej nazwie kierunku studiów oferowanych przez ośrodek lubelski, wprost nawiązujący do angielskiego terminu *records management*. W 2003 r. Krzysztof Skupieński z UMCS napisał, krytycznie i nieco prowokacyjnie, że bez zwrotu archiwistyki w stronę szeroko pojętego zarządzania informacją pozostanie nam tylko mieć nadzieję, że „studia archiwistyczne dają przygotowanie ogólne do różnych zawodów społeczeństwa informacyjnego, gdzie najłatwiej będzie znaleźć zatrudnienie przy tworzeniu, obróbce, przesyłaniu i magazynowaniu informacji”⁷. Jednocześnie ten sam autor wyraził postulat zbliżenia archiwistyki i informatologii: „Potrzebne jest też zaznajomienie z podstawami współczesnej wiedzy o zarządzaniu wiedzą i informacją, nie mówiąc o informacji naukowej. Warto przy tym rozważyć możliwość współpracy z bibliotekoznawcami [...]. Chodziłoby m.in. o nabycie wiedzy i umiejętności w zakresie wyszukiwania i przetwarzania informacji zapisanych w dokumentach o rozmaitej postaci [...]. Zmierzałoby to mniej więcej w kierunku profesji, której adepta można by nazywać dokumentalistą lub też infobrokerem – są już u nas firmy oferujące usługi w tym ostatnim zakresie”⁸.

W 2014 r. władze Instytutu Historii Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie podjęły decyzję o stopniowym wygaszaniu specjalności archiwistycznej na studiach z zakresu historii oraz utworzeniu nowego kierunku, którego ideą miało być kształcenie przyszłych archiwistów i zarządców dokumentacji. W trakcie prac nad programem studiów postanowiono uatrakcyjnić ofertę dydaktyczną, uzupełniając ją o zajęcia z zakresu profesjonalnego wyszukiwania i opracowania informacji, czego efektem było również dodanie trzeciego członu w nazwie nowego kierunku: infobrokerstwo, zarządzanie dokumentacją i archiwistyka⁹.

Choć pomysł budził pewne kontrowersje, i to zarówno wśród informatologów czy infobrokerów¹⁰, jak i wśród archiwistów (nieco mniejsze wśród

⁶ Zob. np.: L. Harc, *Niemiecki model kształcenia archiwistów w zakresie zarządzania dokumentacją, informacją i wiedzą*, [w:] *Archiwa w nowoczesnym społeczeństwie...*, s. 352.

⁷ Cyt. za: K. Skupieński, op.cit., s. 35.

⁸ Cyt. za: ibidem, s. 38.

⁹ Instytut Historii i Archiwistyki UP w Krakowie [dalej: IHIA UP], Program studiów wyższych rozpoczynających się w roku akademickim 2014/2015: Infobrokerstwo, zarządzanie dokumentacją i archiwistyka (stacjonarne, I stopnia).

¹⁰ Konstruktynwa krytyka doprowadziła nie tylko do modyfikacji programu studiów, ale i do zorganizowania konferencji nt. kształcenia na styku archiwistyki i nauk o informacji, zob.: „*Archiwista cyfrowy i infobroker*” – *kształcenie, sylwetka, wyzwania*, red. D. Drzewiecka i B. Drzewiecki, Kraków 2016, oraz sprawozdanie z konferencji – B. Drzewiecki, *Konferencja Kształcenie infobrokerów*

historyków¹¹), to z pewnością w dość prosty sposób da się go obronić. Archiwistyka jest przecież zaliczana m.in. do nauk informacyjnych, oczywiście w zakresie informacji archiwalnej, ale też nieco szerzej: materiały archiwalne to przecież komunikaty zapisane na nośnikach¹². Co ciekawe, funkcjonujący do dziś w Polsce model kształcenia uniwersyteckiego archiwistów, oparty na instytutach czy wydziałach historycznych, dominował w świecie w latach 70. XX w. Jednak badania przeprowadzone za granicą już dwie dekady temu ujawniły – zaskakujące może dla polskiego środowiska archiwistów – tendencje: 37 proc. instytucji kształcących przyszłych archiwistów czyniło to w ramach wydziałów informacji naukowej i bibliotekoznawstwa¹³, 31 proc. stanowiło samodzielne (archiwistyczne) jednostki, a tylko 19 proc. powiązanych było z wydziałami historycznymi¹⁴. Trzeba też zaznaczyć, że w dwóch polskich ośrodkach akademickich (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie, Uniwersytet Warszawski) podjęto się – czy to w ramach studiów podyplomowych, czy też modułów specjalizacyjnych na studiach magisterskich – kształcenia potencjalnych pracowników archiwów w ramach instytutów związanych z bibliotekoznawstwem i informacją naukową¹⁵.

Co więcej, naukowe podstawy współczesnej metodologii archiwistyki w pewnej mierze zostały zaczerpnięte z nauk o informacji. Wspomnieć należy przede wszystkim o zasadach selekcji, czyli wydobywaniu informacji przydatnych z bezmiaru informacji wszelakich lub zwiększaniu efektywności wyszukiwawczej systemu informacyjnego¹⁶. Również swoje metody badawcze archiwistyka

i archiwistów cyfrowych, Kraków 15–16 IV 2015 r., „Archiwa – Kancelarie – Zbiory” 2015, nr 6(8), s. 280–287.

¹¹ Cytowany już Krzysztof Skupieński zauważył wcześniej, że otwarcie nowego, odrębnego kierunku studiów „oznaczać będzie wzmocnienie – nie zaś osłabienie – wydziałów czy też instytutów historii” – cyt. za: K. Skupieński, op.cit., s. 37.

¹² H. Robótka, B. Ryszewski, A. Tomczak, *Archiwistyka*, Warszawa 1989, s. 92–93; W.K. Roman, *Podstawy zarządzania informacją*, Biblioteka Zarządy Dokumentacji, t. 3, Toruń 2012, s. 9–10.

¹³ Z czego 12 proc. to wydziały archiwistyki, bibliotekoznawstwa i/lub informacji naukowej.

¹⁴ I. Mamczak-Gadkowska, *Problematyka kształcenia archiwalnego na konferencjach Sekcji Edukacji i Szkolenia Archiwalnego Międzynarodowej Rady Archiwów w latach 1996–2000*, [w:] *Archiwa i archiwisci...*, s. 413; eadem, *Aktualne kierunki kształcenia archiwistów i archiwalnych badań naukowych w świecie w świetle badań opublikowanych przez Carola Couture’a*, „Archeion” 2003, t. 105, s. 17.

¹⁵ M. Kocójowa, *Studia wyższe z archiwizowania dokumentów wobec potrzeb społeczeństwa informacyjnego trzeciego tysiąclecia*, [w:] *Archiwa i archiwisci...*, s. 427–431; J. Soszyński, *Informacja na temat realizacji ścieżki magisterskiej „Dokumentacja elektroniczna i jej przechowywanie” w IINiSB*, „Archeion” 2003, t. 105, s. 72–77; J. Krochmal, *Kształcenie w zakresie archiwistyki i zarządzania dokumentacją współczesną w polskich uczelniach wyższych*, ibidem, s. 59.

¹⁶ H. Robótka, B. Ryszewski, A. Tomczak, op.cit., s. 37–38. Należy wspomnieć o wzajemnym, dwustronnym przenikaniu się obu nauk – podstawy wyszukiwania informacji związane są z bibliotekoznawstwem, ale i nauką o kancelarii, zob.: A. Halavais, *Wyszukiwanie internetowe a społeczeństwo*, Warszawa 2012, s. 25–29.

zapożyczyła z innych nauk, wspomnieć należy chociażby o analizie systemowej, używanej wcześniej przez bibliotekoznawców¹⁷.

Współcześnie o wspólnych korzeniach obu dyscyplin przypomina także stonkowo nowy w Polsce, lecz intensywnie propagowany na gruncie zagranicznym, ruch GLAM (ang. *Galleries, Libraries, Archives, Museums*), wspierający instytucje funkcjonujące jako swoiste „repozytoria dziedzictwa kulturowego” (zwłaszcza galerie, biblioteki, archiwa i muzea, ale też uczelnie wyższe) w realizacji idei otwartego udostępniania dóbr kultury (głównie za pośrednictwem Internetu i mediów elektronicznych)¹⁸. Wśród przykładów polskich inicjatyw tego typu Marek Zieliński, autor pracy *Czy jesteśmy GLAM?*, wymienia m.in. współpracę Archiwum Głównego Akt Dawnych z Wikimedia Commons oraz utworzenie Cyfrowej Biblioteki Narodowej POLONA¹⁹. W kontekście GLAM autorzy zagranicznych opracowań informatologicznych zwracają również uwagę na konieczność kształcenia specjalistów przygotowanych do poruszania się w nowych, rozmytych (z racji postępującej cyfryzacji) granicach działalności poszczególnych instytucji z obszaru dziedzictwa kulturowego²⁰. Warto zauważyć, że pracownicy z sektora GLAM określane są w piśmiennictwie wspólnym mianem „profesjonalistów informacji” (*information professionals*)²¹, niezależnie od typu instytucji, w której podejmują zatrudnienie.

Praktyka codziennej pracy archiwistów dowodzi jednak, że drogi rozwoju archiwistyki i bibliotekoznawstwa, a później informatologii, bardzo się rozeszły. Zaryzykować możemy bowiem stwierdzenie, że osoba zajmująca się na co dzień informacją archiwalną poradzi sobie z tym dobrze, nie przyswajając żadnych naukowych podstaw z zakresu informatologii. Z kolei wspomniana już selekcja archiwalna jest dziś tak sformalizowana i mechaniczna, że archiwiści nie potrzebują wiedzy z zakresu efektywności wyszukiwawczej systemów informacyjnych – wyjątkiem jest tu zapewne opiniowanie wykazów akt.

Wydaje się, że drogi archiwistyki i informatologii rzadko krzyżowały się również w dydaktyce archiwistyki. Przypomnieć warto o badaniach Haliny Robótki sprzed 20 lat: na 10 polskich ośrodków akademickich kształcących w tym zakresie, tylko dwa proponowały kursy z informacji naukowej, a dwa kolejne w programach studiów przewidywały zajęcia z tej tematyki, prowadzone w ramach innych kursów²². Badanie przeprowadzone w tym samym czasie w 67 zagra-

¹⁷ A. Halavais, op.cit., s. 11–12.

¹⁸ M. Zieliński, *Czy jesteśmy GLAM?*, „Biuletyn EBIB” 2014, nr 7(152), s. 1, 11.

¹⁹ Ibidem, s. 11.

²⁰ K. Howard, *There and back again: Is there a need for GLAM education?*, „Education for Information” 2014/2015, no. 31, p. 104.

²¹ K. Howard et al., *Passion trumps pay: a study of the future skills requirements of information professionals in galleries, libraries, archives and museums in Australia*, „Information Research” 2016, vol. 21, no. 2, <http://www.informationr.net/ir/21-2/paper714.html#.XmfjT3JKg-W> [dostęp: 10.05.2018].

²² H. Robótka, *Wprowadzenie do archiwistyki*, Toruń 2002, s. 17.

nicznych instytucjach kształcących archiwistów wykazały, że przeciętnie zajęcia takie stanowiły sporo, bo 15 proc. wszystkich zajęć (przy 10 proc. zajęć z dziedziny historii)²³. Opisując sytuację w Polsce, Maria Kocójowa zauważyła: „Brak przyzwyczajenia w archiwach do wykorzystywania umiejętności absolwentów bibliotekoznawstwa i informacji naukowej, a w programach studiów archiwalnych mały prestiż przedmiotów z informacji naukowej, sprzyja spowalnianiu prac niezbędnych dla społeczeństwa informacyjnego. Rosnące potrzeby informacyjne użytkowników zasobów archiwalnych oraz konieczność zapewnienia pełnej satysfakcji przy poszukiwaniu materiałów powinny doprowadzić do zbliżenia kierunków kształcenia w zakresie archiwistyki oraz bibliotekoznawstwa i informacji naukowej. Dotyczy to szczególnie informacji elektronicznej [...]”²⁴.

Jeszcze inną – wartą podkreślenia – kwestią jest problem relacji między archiwistyką a infobrokerstwem. Infobrokerstwo nie jest dyscypliną naukową – to w zasadzie zawód, w którego wykonywaniu indywidualne predyspozycje i doświadczenie są równie ważne, jak podstawy z zakresu informacji naukowej²⁵. To zresztą możemy powiedzieć o każdym zawodzie – autorzy nie mają złudzeń, że studia uniwersyteckie w pełni przygotowują absolwentów do pracy, zdając sobie sprawę z konieczności doksztalcania na potrzeby wykonywanego zawodu czy nawet zajmowanego stanowiska pracy.

Współcześnie pojawiają się opinie, że firmy zajmujące się wykonywaniem archiwalnych kwerend genealogicznych, majątkowych lub związanych z historią regionalną (monografie pisane na zlecenie) są w istocie firmami infobrokerskimi. Terminologiczne zrównanie tych podmiotów może rodzić wątpliwości informatologów oraz infobrokerów oferujących usługi znacznie wykraczające poza badanie historii. Powinno też wzbudzać zastrzeżenia historyków i archiwistów, bo przecież na opisanych wyżej czynnościach polega wykonywanie zawodu historyka i archiwisty – czy to na zlecenie, czy w ramach pracy w archiwum i realizowania funkcji udostępniania materiałów archiwalnych. Patrząc z tej perspektywy, dojść można do wniosku, że są to próby nazwania czegoś, co już dawno zostało nazwane – trudno oprzeć się wrażeniu, że są one spowodowane modą i chęcią wyróżnienia się na tle innych, również oferujących wykonanie odpłatnych kwerend archiwalnych. Ale z drugiej strony, bez wątpienia, kweren-

²³ I. Mamczak-Gadkowska, *Problematyka kształcenia archiwalnego...*, s. 413; eadem, *Aktualne kierunki kształcenia archiwistów...*, s. 18.

²⁴ M. Kocójowa, op.cit., s. 424. Warto przytoczyć również słowa Wandy Pindlowej: „W programach studiów archiwalnych w Polsce był na ogół prowadzony przedmiot zawierający w swej treści problematykę informacji naukowej. Niezależnie jak traktuje się i będzie się traktować ten przedmiot na studiach archiwalnych, powinien on być na tyle rozbudowany, aby każdy absolwent osiągnął odpowiedni poziom kompetencji w zakresie wyszukiwania informacji.”, zob.: eadem, *Podstawy informacji naukowej w programach kształcenia wyższego dla archiwistów*, „Archeion” 2003, t. 105, s. 80.

²⁵ Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich (2013). Krajowy standard kompetencji zawodowych Broker informacji (researcher), nr 262204, <ftp://kwalifikacje.praca.gov.pl> [dostęp: 10.05.2018].

dziści zawsze zajmowali się fachowym wyszukiwaniem, gromadzeniem, przetwarzaniem i udostępnianiem informacji na zlecenie – często też odpłatnym. To w jakiś sposób przypomina o bliskości wspomnianych nauk, często zapomnianej w obu środowiskach. Jej ślady dostrzec można także w pozornie zgodnym aparacie pojęciowym analizowanych dyscyplin, choć należy zauważyć, że zakresy znaczeniowe pokrewnych (niekiedy wręcz identycznych) terminów – np. pertynencja, na gruncie obu nauk cechują się znaczną rozbieżnością. I odwrotnie – to samo zjawisko bywa odmiennie nazywane przez informatologów, odmiennie zaś przez archiwistów.

Widać więc wyraźnie, jak skomplikowany i trudny do jednoznacznej oceny jest mariaż archiwistyki i zarządzania dokumentacją z infobrokeringiem. Dlatego warto pokusić się o próbę podsumowania i oceny studiów prowadzonych w Instytucie Historii i Archiwistyki Uniwersytetu w Krakowie, ponieważ jest ku temu okazja – w latach 2017–2018 zakończyły się dwa pierwsze cykle kształcenia, pierwsi studenci nowo utworzonego kierunku stali się licencjatami. Oczywiście jest za wcześnie, by badać losy absolwentów na rynku pracy, zwłaszcza że spora ich część zdecydowała się kontynuować edukację na studiach II stopnia (nie tylko na tym samym kierunku), jednakże obserwacje poczynione w czasie zajęć, podczas seminariów i recenzowania prac dyplomowych oraz analiza ankiet przeprowadzanych wśród absolwentów, wydają się być warte przytoczenia.

Prowadząc rozmowy ze studentami, zauważono m.in., że dostrzegają oni próbę połączenia w jednym kierunku studiów dwóch różnych dziedzin wiedzy. Niektórzy oceniają to negatywnie, niektórzy pozytywnie. W toku studiów, z reguły w ich połowie (trzecim i czwartym semestrze), następuje bardzo mocna specjalizacja studentów; część z nich skupia swoje zainteresowania na zagadnieniach związanych z infobrokeringiem, część – zdecydowana większość – na archiwistyce i zarządzaniu dokumentacją. Widać to choćby przy wyborze seminariów, a następnie tematyce podejmowanej w pracach dyplomowych. Ocenic to należy pozytywnie – nie jest przecież intencją twórców kierunku studiów, by absolwenci mieli wiedzę ogólną i pobieżną z wielu dziedzin. W konsekwencji większość studentów utożsamia się z archiwistyką i zarządzaniem dokumentacją, a kształcąc się w tym kierunku zdobywa przy okazji wiedzę o informacji i umiejętności przydatne każdemu człowiekowi we współczesnym świecie. Mniejszość – której archiwistyka nie przypadła do gustu – ma swego rodzaju „boczną furtkę”, możliwość zaplanowania kariery zawodowej w ramach profesji stricte informacyjnych, bez udziału archiwów albo kancelarii.

Absolwenci omawianych studiów, poza wiedzą z zakresu archiwistyki i zarządzania dokumentacją, zdobywają także kompetencje o charakterze informacyjnym, pozwalające na sprawne radzenie sobie z pozyskiwaniem i przetwarzaniem informacji. Kluczowa – z informatologicznego punktu widzenia – umiejętność jednoznacznego określenia, kiedy i w jakim celu potrzebna jest informacja, gdzie ją lokalizować oraz w jaki sposób dokonywać jej selekcji, we-

ryfikacji i opracowania, wydaje się być cenna nie tylko w zawodzie infobrokera czy researchera, lecz w każdej profesji bazującej na pracy z informacją²⁶, w tym również w zawodzie archiwisty i zarządcy dokumentacją. Uwzględnione w programie kształcenia kursy o charakterze informatologicznym (dotyczące m.in. wyszukiwania, tekstowego opracowania i wizualizacji informacji) pozwalają na wykształcenie wspomnianych umiejętności, stwarzając przy tym możliwość rozwijania specyficznej „intuicji informacyjnej”, właściwej profesjonalistom informacji. Choć na badanie losów absolwentów omawianego kierunku jest jeszcze za wcześnie, do autorów docierają pierwsze sygnały świadczące o tym, że kształtowane w ramach toku studiów kompetencje informacyjne okazują się być przydatne nie tylko w pracy zawodowej archiwisty i zarządcy dokumentacją, lecz także umożliwiają podjęcie pracy na stanowiskach infobrokerskich i researcherskich, a nawet wykorzystywane są przez absolwentów w codziennych poszukiwaniach informacji w środowisku cyfrowym.

Odnosząc się do infobrokerskiego aspektu analizowanego kierunku studiów, należy również zauważyć, że infobrokering – jako profesja o charakterze usługowym – w znacznej mierze opiera się na znajomości specyficznych potrzeb i zachowań informacyjnych klientów²⁷. Wiedza o tym, w jaki sposób trafnie określić, kim są odbiorcy naszych usług i jakie mają wobec nas oczekiwania, nabywana w ramach uwzględnionych w ofercie dydaktycznej kursów o charakterze infobrokerskim i informatologicznym (przedmioty wprowadzenie do infobrokeringu, projekt infobrokerski, a od roku akademickiego 2017/2018 również na studiach II stopnia w ramach przedmiotu potrzeby i zachowania informacyjne użytkowników informacji), może się okazać cenna nie tylko dla studentów zainteresowanych karierą infobrokerską, lecz także dla przyszłych adeptów archiwistyki. Potencjalnymi obszarami, stwarzającymi możliwości jej praktycznego zastosowania, są m.in.: *public relations* w archiwach (zauważają to sami studenci), kontakt archiwisty z użytkownikiem, czyli przede wszystkim udostępnianie, ale też edukacja archiwalna i kształtowanie relacji archiwisty zakładowego z pracownikami innych komórek organizacyjnych tej samej instytucji.

Należy w tym miejscu podkreślić, że zarówno studenci, jak i wykładowcy prowadzący zajęcia na kierunku Infobrokerstwo, zarządzanie dokumentacją i archiwistyka, zdają sobie sprawę, że mnożenie dziedzin wykładanej wiedzy nie jest zbyt korzystne. Tym bardziej że kierunek funkcjonuje w ramach Instytutu Historii i Archiwistyki, co skutkuje pojawieniem się w programie studiów czwartego bloku zajęć – przedmiotów o charakterze historycznym. Oczywiście studenci – jako przyszli archiwiści – muszą być uczeni historii, zwłaszcza dziejów ustro-

²⁶ P. Hrabiec-Hojda, *Specyfika usług infobrokerskich a kompetencje informacyjne infobrokera*, „Bibliotheca Nostra Śląski Kwartalnik Naukowy” 2013, nr 1, s. 92.

²⁷ S. Cisek, *Infobrokering w praktyce: zasady wyszukiwania informacji w Internecie*, [w:] *Informacja w świecie cyfrowym: informacja a innowacja*, 2009, s. 2, http://eprints.rclis.org/18457/1/Cisek_infobrokering_internet.pdf [dostęp: 10.05.2018].

ju i administracji Polski, bardzo szeroko pojętych nauk pomocniczych historii itd. Łatwo jednak doprowadzić do przesylenia programu i doprowadzenia do chaosu. Z tego też powodu program studiów wciąż ewoluje. Oczywiście jego niestałość nie jest zjawiskiem korzystnym, jednak jej usprawiedliwieniem jest fakt, że wszelkie zmiany wynikają z wniosków pojawiających się w codziennej pracy dydaktycznej; pierwotnie dużą rolę miała także ankieta przeprowadzona wśród studentów po pierwszym roku istnienia kierunku. W wyniku konsultacji ze środowiskiem informatologów i infobrokerów wzmocniono wówczas udział nauk o informacji w programie, rezygnując z części zajęć z zakresu historii, ale tylko tych, które wydawały się zbędne²⁸. Efekty tych zmian programowych prezentuje tabela 1.

Tabela 1. Proporcje obligatoryjnych kursów przewidzianych w programie studiów I stopnia od roku akademickiego 2015/2016.

Rodzaj kursów	Liczba kursów	Liczba godzin dydaktycznych	% kursów obligatoryjnych
Ogólnohistoryczne	17	285	22,7
Ustrój i administracja – historia i współczesność	8	150	12
Archiwistyka	16	360	28,7
Zarządzanie dokumentacją	11	245	19,5
Informatologia	9	215	17,1

Źródło: IHiA UP, Program studiów wyższych rozpoczynających się w roku akademickim 2015/2016...

Władze Instytutu zdawały sobie sprawę z tego, że siły samych historyków i archiwistów, wspomaganych tylko w niewielkim stopniu przez pracowników Instytutu Nauk o Informacji, są niewystarczające. Zaczęto wówczas zatrudniać pracowników zewnętrznych – zawodowych infobrokerów i profesjonalistów informacji, niektórzy historycy postanowili poszerzyć swoje kompetencje zawodowe, a wreszcie zatrudniono na etat informatologa.

Biorąc pod uwagę zarówno oczekiwania studentów, jak i rzeczywiste możliwości dydaktyczne zatrudnionej kadry (pojawiło się np. pytanie o możliwość prowadzenia prac magisterskich z zakresu infobrokeringu, nie będącego dyscypliną naukową, a działalnością usługową), postanowiono przesunąć punkt ciężkości z infobrokerstwa – od początku mającego charakter raczej dopełniający – na kluczową dla istnienia kierunku archiwistykę.

²⁸ IHiA UP, Program studiów wyższych rozpoczynających się w roku akademickim 2015/1016: infobrokerstwo, zarządzanie dokumentacją i archiwistyka (stacjonarne, I stopnia); Program studiów wyższych rozpoczynających się w roku akademickim 2016/1017: infobrokerstwo, zarządzanie dokumentacją i archiwistyka (stacjonarne, I stopnia).

Zmiany te znalazły odzwierciedlenie w zmodyfikowanej nazwie kierunku, która od roku akademickiego 2017/2018 brzmiała: archiwistka, zarządzanie dokumentacją i infobrokerstwo²⁹. Tak samo nazwano uruchomione w tym samym roku studia II stopnia³⁰. Pomimo dalszych zmian w programie studiów I stopnia, wynikających m.in. z przeniesienia niektórych kursów do programu studiów magisterskich, proporcje poszczególnych bloków zajęć pozostają od 2015 r. niemal niezmiennione. W roku akademickim 2017/2018 kształtowały się następująco: przedmioty ogólnohistoryczne – 21,9 proc., historia ustroju i administracji – 12,9 proc., archiwistyka – 29,7 proc., zarządzanie dokumentacją – 19,1 proc., informatologia – 16,4 proc.³¹

Należy dodać, że przez kilka lat (2014–2017) z powodzeniem równolegle funkcjonowały studia podyplomowe. Tu jednak – zgodnie z kompetencjami większości kadry dydaktycznej oraz potrzebami rynku pracy – na pierwszym miejscu postawiono zarządzanie dokumentacją (nazwa kierunku to: zarządzanie dokumentacją, infobrokerstwo i archiwistyka). Okazało się to trafne, bowiem studia te wybierały zazwyczaj osoby już pracujące, zatrudnione w kancelariach i archiwach bieżących, traktujące infobrokering jako uzupełnienie swych kompetencji społecznych, a nie przyszły wykonywany zawód³².

Podsumowując: włączając do dydaktyki archiwistyki przedmioty informatologiczne, Instytut Historii i Archiwistyki UP stara się wyjść naprzeciw zmianom i potrzebom wynikającym z wkroczenia archiwów do świata cyfrowego. Dlatego profil kompetencyjny absolwentów omawianego kierunku studiów jest dość szeroki – zdobywają oni nie tylko kompetencje typowo archiwistyczne, ale też informacyjne, nieodzowne do sprawnej orientacji zarówno w branżach opartych na informacji, jak i w społeczeństwie informacyjnym w ogóle. Ponadto, zwiększa się świadomość studentów w zakresie szeroko pojętej komunikacji, relacji z odbiorcą oferowanych usług, co także w wypadku archiwów może mieć istotne znaczenie. Uniwersytet Pedagogiczny stawia raczej na archiwistykę i zarządzanie dokumentacją, niż na kształcenie przyszłych infobrokerów, choć i ta ścieżka kariery jest dla absolwentów otwarta.

Na zakończenie trzeba jednak zauważyć, że nie da się przeprowadzić tego typu rewolucji programowych siłami samych tylko humanistów, samych historyków i archiwistów. Konieczne jest zatrudnienie fachowców – naukowców (informatologów) i praktyków (infobrokerów). Współpraca z innymi instytutami

²⁹ IHiA UP, Program studiów wyższych rozpoczynających się w roku akademickim 2017/1018: archiwistyka, zarządzanie dokumentacją i infobrokerstwo (stacjonarne, I stopnia).

³⁰ IHiA UP, Program studiów wyższych rozpoczynających się w roku akademickim 2017/1018: archiwistyka, zarządzanie dokumentacją i infobrokerstwo (stacjonarne, II stopnia).

³¹ IHiA UP, Program studiów wyższych rozpoczynających się w roku akademickim 2017/1018: archiwistyka, zarządzanie dokumentacją i infobrokerstwo (stacjonarne, II stopnia).

³² D. Drzewiecka, *Kształcenie zarządców dokumentacji na Uniwersytecie Pedagogicznym im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie*, [w:] *Zarządzanie dokumentacją...*, s. 189–190, 196–197.

tej samej uczelni – w wypadku Instytutu Historii i Archiwistyki UP w Krakowie – z powodu zbyt dużego obciążenia dydaktycznego ich pracowników się nie powiodła.

Źródła

Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej:

Krajowy standard kompetencji zawodowych: Broker informacji (researcher), nr 262204 ftp://kwalifikacje.praca.gov.pl [dostęp: 10.05.2018].

Instytut Historii i Archiwistyki Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN w Krakowie:

Program studiów wyższych rozpoczynających się w roku akademickim 2014/2015: infobrokerstwo, zarządzanie dokumentacją i archiwistyka (stacjonarne, I stopnia);

Program studiów wyższych rozpoczynających się w roku akademickim 2015/2016: infobrokerstwo, zarządzanie dokumentacją i archiwistyka (stacjonarne, I stopnia);

Program studiów wyższych rozpoczynających się w roku akademickim 2016/2017: infobrokerstwo, zarządzanie dokumentacją i archiwistyka (stacjonarne, I stopnia);

Program studiów wyższych rozpoczynających się w roku akademickim 2017/2018: archiwistyka, zarządzanie dokumentacją i infobrokerstwo (stacjonarne, I stopnia);

Program studiów wyższych rozpoczynających się w roku akademickim 2017/2028: archiwistyka, zarządzanie dokumentacją i infobrokerstwo (stacjonarne, II stopnia).

Bibliografia

„Archiwista cyfrowy i infobroker” – kształcenie, sylwetka, wyzwania, red. D. Drzewiecka i B. Drzewiecki, Kraków 2016.

Chorażyczewski W., Kwiatkowska W., *Koncepcja kierunku archiwistyki na uniwersytetach polskich*, [w:] *Archiwa i archiwisci w dobie społeczeństwa informacyjnego. Pamiętnik IV Powszechnego Zjazdu Archiwistów Polskich, Szczecin 12–13 września 2002 r.*, t. 1, red. D. Nałęcz, Toruń 2002, s. 381–395.

Chorażyczewski W., Kwiatkowska W., *Powołanie specjalności „archiwistyka i zarządzanie dokumentacją” na UMK w kontekście prac nad utworzeniem osobnego kierunku studiów*, „Archeion” 2003, t. 105, s. 64–71.

Cisek S., *Infobrokering w praktyce: zasady wyszukiwania informacji w Internecie*, [w:] *Informacja w świecie cyfrowym: informacja a innowacja*, 2009, http://eprints.relis.org/18457/1/Cisek_infobrokering_internet.pdf [dostęp: 10.05.2018].

Drzewiecka D., *Kształcenie zarządców dokumentacji na Uniwersytecie Pedagogicznym im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie*, [w:] *Zarządzanie dokumentacją. Badania i dydaktyka*, Biblioteka Zarządcy Dokumentacji, t. 7, red. R. Degen i M. Jabłońska, Toruń 2016, s. 189–198.

Drzewiecki B., *Konferencja Kształcenie infobrokerów i archiwistów cyfrowych, Kraków 15–16 IV 2015 r.*, „Archiwa – Kancelarie – Zbiory” 2015, nr 6(8), s. 280–287.

- Halavais A., *Wyszukiwanie internetowe a społeczeństwo*, Warszawa 2012.
- Harc L., *Niemiecki model kształcenia archiwistów w zakresie zarządzania dokumentacją, informacją i wiedzą*, [w:] *Archiwa w nowoczesnym społeczeństwie. Pamiętnik V Zjazdu Archiwistów Polskich, Olsztyn 6–8 września 2007 r.*, red. J. Porazinski i K. Strykowski, Warszawa 2008, s. 351–361.
- Howard K., *There and back again: Is there a need for GLAM education?*, „Education for Information” 2014/2015, no. 31, p. 99–108.
- Howard K. et al., *Passion trumps pay: a study of the future skills requirements of information professionals in galleries, libraries, archives and museums in Australia*, „Information Research” 2016, vol. 21, no. 2, <http://www.informationr.net/ir/21-2/paper714.html#.XmfjT3JKg-W> [dostęp: 10.05.2018].
- Hrabiec-Hojda P., *Specyfika usług infobrokerskich a kompetencje informacyjne infobrokera*, „Bibliotheca Nostra Śląski Kwartalnik Naukowy” 2013, nr 1, s. 87–95.
- Kocójowa M., *Studia wyższe z archiwizowania dokumentów wobec potrzeb społeczeństwa informacyjnego trzeciego tysiąclecia*, [w:] *Archiwa i archiwiści w dobie społeczeństwa informacyjnego. Pamiętnik IV Powszechnego Zjazdu Archiwistów Polskich, Szczecin 12–13 września 2002 r.*, t. 1, red. D. Nałęcz, Toruń 2002, s. 417–431.
- Krochmal J., *Kształcenie w zakresie archiwistyki i zarządzania dokumentacją współczesną w polskich uczelniach wyższych*, „Archeion” 2003, t. 105, s. 47–63.
- Kwiatkowska W., *O nowym kierunku „archiwistyka i zarządzanie dokumentacją” z perspektywy roku doświadczeń*, [w:] *Archiwa w nowoczesnym społeczeństwie. Pamiętnik V Zjazdu Archiwistów Polskich, Olsztyn 6–8 września 2007 r.*, red. J. Porazinski i K. Strykowski, Warszawa 2008, s. 395–409.
- Mamczak-Gadkowska I., *Problematyka kształcenia archiwalnego na konferencjach Sekcji Edukacji i Szkolenia Archiwalnego Międzynarodowej Rady Archiwów w latach 1996–2000*, [w:] *Archiwa i archiwiści w dobie społeczeństwa informacyjnego. Pamiętnik IV Powszechnego Zjazdu Archiwistów Polskich, Szczecin 12–13 września 2002 r.*, t. 1, red. D. Nałęcz, Toruń 2002, s. 405–417.
- Mamczak-Gadkowska I., *Aktualne kierunki kształcenia archiwistów i archiwalnych badań naukowych w świecie w świetle badań opublikowanych przez Carola Couture’a*, „Archeion” 2003, t. 105, s. 14–22.
- Nałęcz D., *Archiwistyka – nowa czy stara dyscyplina nauki?*, „Archeion” 2003, t. 105, s. 9–13.
- Pindłowa W., *Podstawy informacji naukowej w programach kształcenia wyższego dla archiwistów*, „Archeion” 2003, t. 105, s. 79–83.
- Robótka H., *Kształcenie archiwistów na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu*, [w:] *Archiwa polskie wobec wyzwań XXI wieku. Pamiętnik III Powszechnego Zjazdu Archiwistów Polskich, Toruń 2–4 września 1997*, t. 1, red. D. Nałęcz, Radom 1997, s. 85–97.
- Robótka H., *Wprowadzenie do archiwistyki*, Toruń 2002.
- Robótka H., Ryszewski B., Tomczak A., *Archiwistyka*, Warszawa 1989.
- Roman W.K., *Podstawy zarządzania informacją*, Biblioteka Zarządcy Dokumentacji, t. 3, Toruń 2012.

Roman W.K., *Zarządzanie dokumentacją jako kierunek/specjalność w szkołach wyższych w Polsce*, [w:] *Zarządzanie dokumentacją. Badania i dydaktyka*, Biblioteka Zarządcy Dokumentacji, t. 7, red. R. Degen i M. Jabłońska, Toruń 2016, s. 113–138.

Skupieński K., *Dyskusja nad perspektywami kształcenia archiwistów na polskich uniwersytetach – stadium pytań czy odpowiedzi?*, „Archeion” 2003, t. 105, s. 23–41.

Soszyński J., *Informacja na temat realizacji ścieżki magisterskiej „Dokumentacja elektroniczna i jej przechowywanie” w IINiSB*, „Archeion” 2003, t. 105, s. 72–78.

Zieliński M., *Czy jesteśmy GLAM?*, „Biuletyn EBIB” 2014, nr 152.